

การพัฒนาหัวข้อการวิจัยในงาน พัฒนาเกษตรกร

ดร.อาทิตยา พองพรหม
นักวิชาการปฎิรูปที่ดินชำนาญการพิเศษ

สำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี
สำนักงานการปฎิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

ตามหาโจทย์วิจัย

1. ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับงานประจำ (R2R)

3

- ความไม่พอใจในสิ่งที่ปฏิบัติอยู่ในปัจจุบัน: **เริ่มที่ตนเอง**
 - สำนวจงานที่ทำอยู่ว่ามีอะไรที่เป็นปัญหา
 - ถ้าไม่มีปัญหา แล้วการปฏิบัติแบบเดิมๆ สามารถปรับให้ดีขึ้นได้หรือไม่
 - ถ้ารู้สึกว่าย่ดีแล้ว จะทำให้ดีกว่านี้ ได้หรือไม่
- เป้าหมายขององค์กร: **เริ่มที่องค์กรและผู้เกี่ยวข้อง**
 - มีความต้องการใช้ข้อมูล/ผลการวิจัย
 - แก้ปัญหาให้องค์กรและคนที่เกี่ยวข้อง

1.1 วิเคราะห์กระบวนการงาน

4

(1) ทบทวนงานในการกิจ:

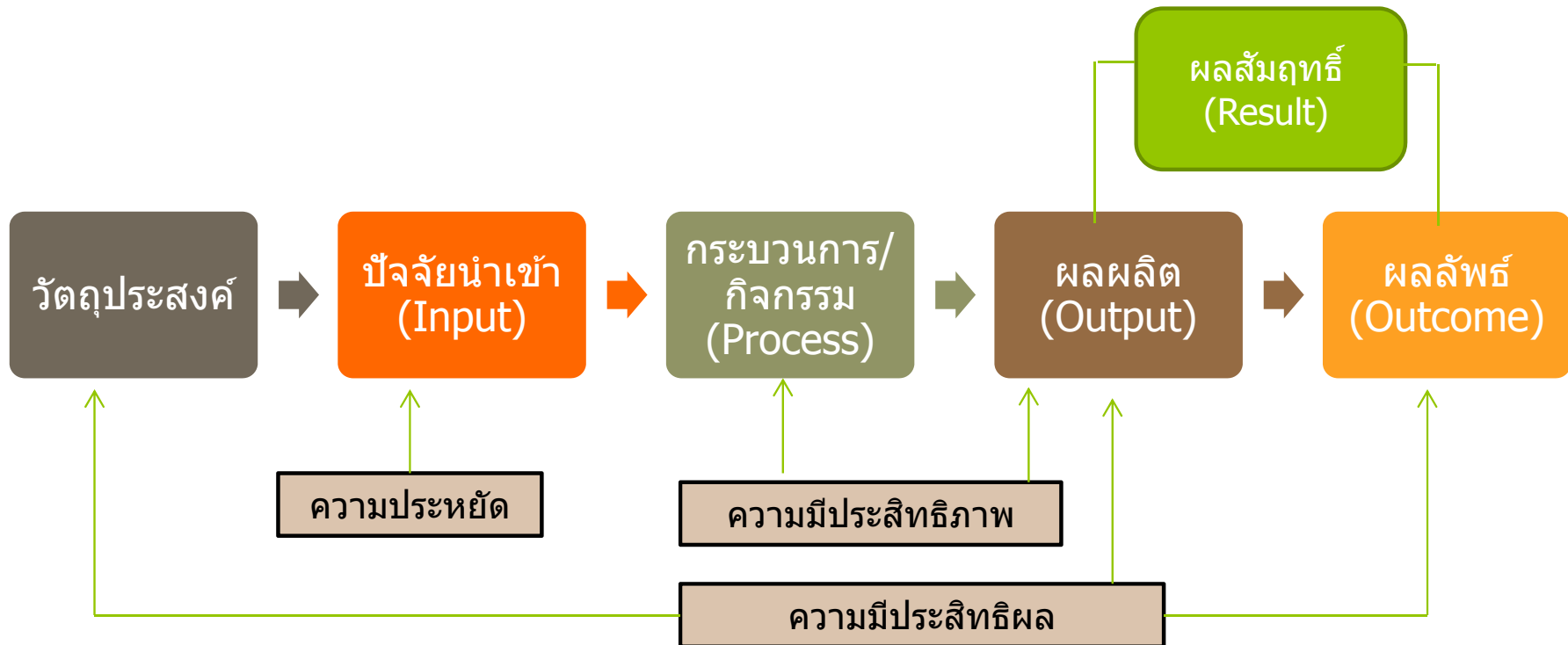
- กิจกรรม เป้าหมาย ผู้รับบริการ/รับประโยชน์
- วิเคราะห์สถานการณ์ของงาน : บรรลุเป้าหมายหรือไม่ ไม่บรรลุเพราะอะไร ถ้าบรรลุแล้วพึงพอใจหรือไม่

(2) ค้นหาปัญหาของงาน โดยวิเคราะห์กระบวนการงาน :

- วิเคราะห์ วัตถุประสงค์ บัณฑิตนำเข้า กระบวนการ/กิจกรรม ผลสัมฤทธิ์ (ผลผลิต ผลลัพธ์) และปัจจัยอะไรที่เกี่ยวข้องและส่งผลกระทบต่อความประหยัด ความสำเร็จ ประสิทธิภาพ และความสำเร็จของงาน
- วิเคราะห์เปรียบเทียบผลงานกับเป้าหมาย ว่าแตกต่าง หรือไม่แตกต่าง
 - ถ้าแตกต่าง ค้นหาว่าเกิดปัญหาอะไร ในขั้นตอนใด
 - ถ้าไม่แตกต่าง ค้นหาว่าจะปรับให้ดีขึ้นอย่างไร
- เลือกประเด็นปัญหา ตั้งคำถามวิจัย

1.1 วิเคราะห์กระบวนการงาน (ต่อ)

5

วิเคราะห์ทั้งระบบ เพื่อให้เห็นว่ามีปัญหาเกิดในขั้นตอนใดของระบบ ที่ส่งผลต่อผลการดำเนินงาน รวมถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดความ ประหยัด มีประสิทธิภาพ หรือ มีประสิทธิผล

1.1 วิเคราะห์กระบวนการงาน (ต่อ)

6

วิเคราะห์เปรียบเทียบผลงานกับเป้าหมาย

แตกต่าง

ค้นหาว่าเกิดปัญหา
ในขั้นตอนใดใน
กระบวนการทำงาน

ไม่แตกต่าง

ค้นหาว่าจะปรับปรุง
งานให้ดีขึ้นได้
อย่างไร

วิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างผลผลิตกับเป้าหมายของงาน

2. การระดมสมองวิเคราะห์ปัญหาการดำเนินงาน

7

(2.1) วิเคราะห์ปัญหา และสาเหตุ เช่น

- ภูเขาน้ำแข็ง
- แผนผังต้นไม้
- แผนผังกังปลา

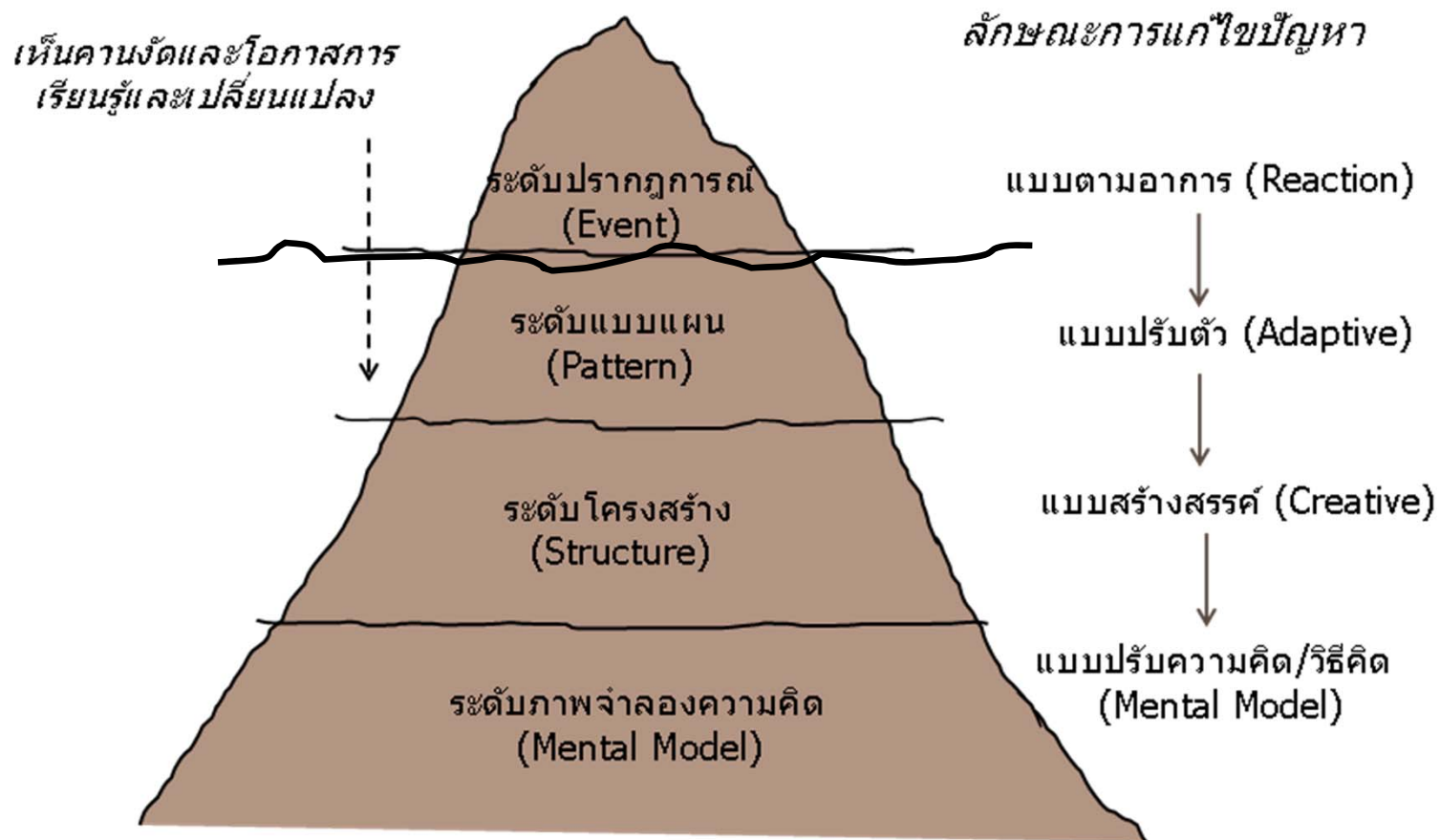
(2.2) แยกประเภทปัญหาและเลือกปัญหา

- ปัญหาที่ทราบสาเหตุแน่นอน ทราบวิธีการแก้ไขแต่ยังไม่แก้ไข ไม่จำเป็นต้องทำวิจัย
- ปัญหาที่ทราบสาเหตุแต่ไม่ทราบวิธีแก้ไข หรือ ทราบแต่ไม่ชัดเจน
- ปัญหาที่ยังไม่ทราบสาเหตุ ไม่ทราบวิธีแก้ไข หรือทราบแต่ไม่ชัดเจน

ตัวอย่าง เครื่องมือในการวิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุ

(1) วิเคราะห์โดยหลักการภูเขาน้ำแข็ง

9

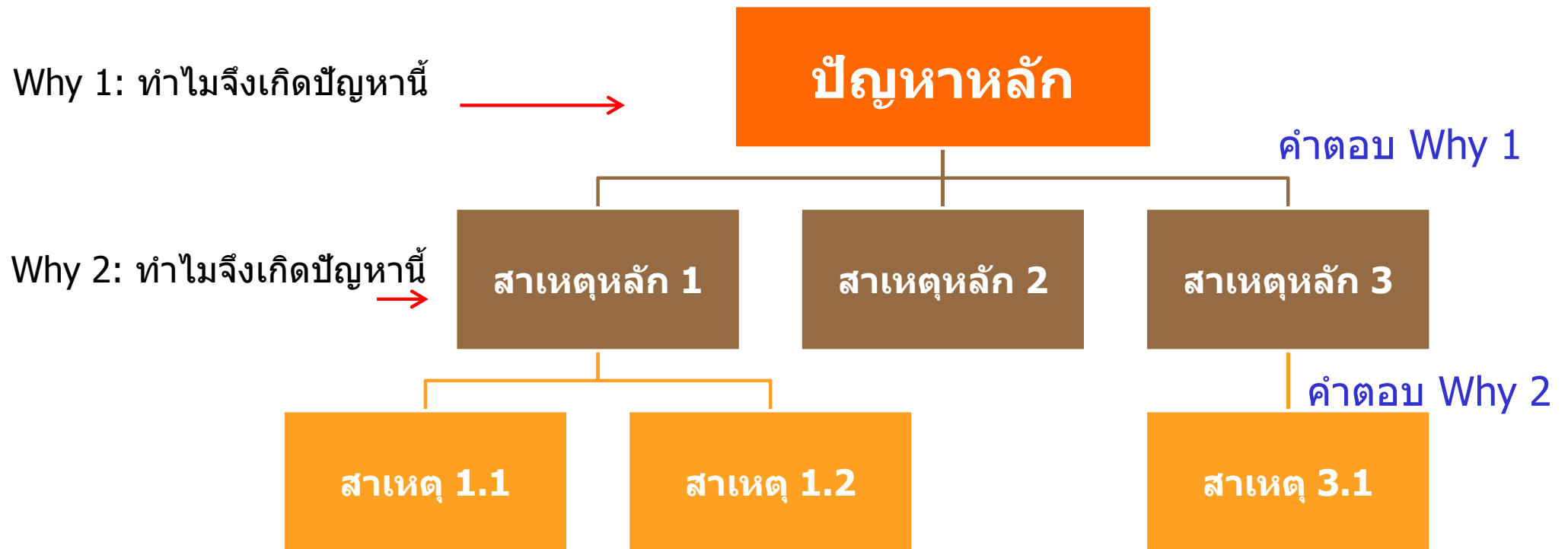

(1) วิเคราะห์โดยหลักการภูเขาน้ำแข็ง (ต่อ)

- **ระดับปรากฏการณ์หรือเหตุการณ์** คือ สิ่งที่ปรากฏออกมาให้เห็นได้ด้วยสายตา หรือด้วยการรับรู้ในระดับเบื้องต้น เช่น เหตุการณ์ก่อความไม่สงบในภาคใต้ ไข้หวัดนก การทุจริตคอร์รัปชัน หนี้สิน เป็นต้น
- **ระดับแนวโน้มและแบบแผน** คือ ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นซ้ำๆ จนทำให้เรามองเห็น แนวโน้มการเกิดของเหตุการณ์ได้ รวมถึงแบบแผนการปฏิบัติ หรือพฤติกรรม ที่ส่งผลให้เกิดปรากฏการณ์ หรือเหตุการณ์หนึ่งๆ
- **ระดับโครงสร้าง** คือ กลไก หรือ สิ่งที่เป็นตัวกำหนดแบบแผนพฤติกรรมและสิ่งที่แสดงออกมาซึ่งปรากฏให้เห็น (ตามระดับ 1 และ 2) เช่น โครงสร้างราชการ โครงสร้างองค์กร โครงสร้างของเศรษฐกิจ การเมือง สังคม หรือ โครงสร้างระเบียบ กฎหมายต่างๆ โครงสร้างความสัมพันธ์ เป็นต้น
- **ระดับภาพจำลองความคิด** คือ วิธีคิดของคน โดยเฉพาะบุคคลที่มีบทบาทในการ กำหนดโครงสร้างของสังคม (ตามระดับ 3) ทั้งนี้ สิ่งสำคัญที่มีอิทธิพลต่อความคิดของคน เช่น ศาสนา ลัทธิ ความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณี ค่านิยม อุดมการณ์ ลักษณะนิสัยของชาติพันธุ์ ทฤษฎี หรือองค์ความรู้ต่างๆ เป็นต้น

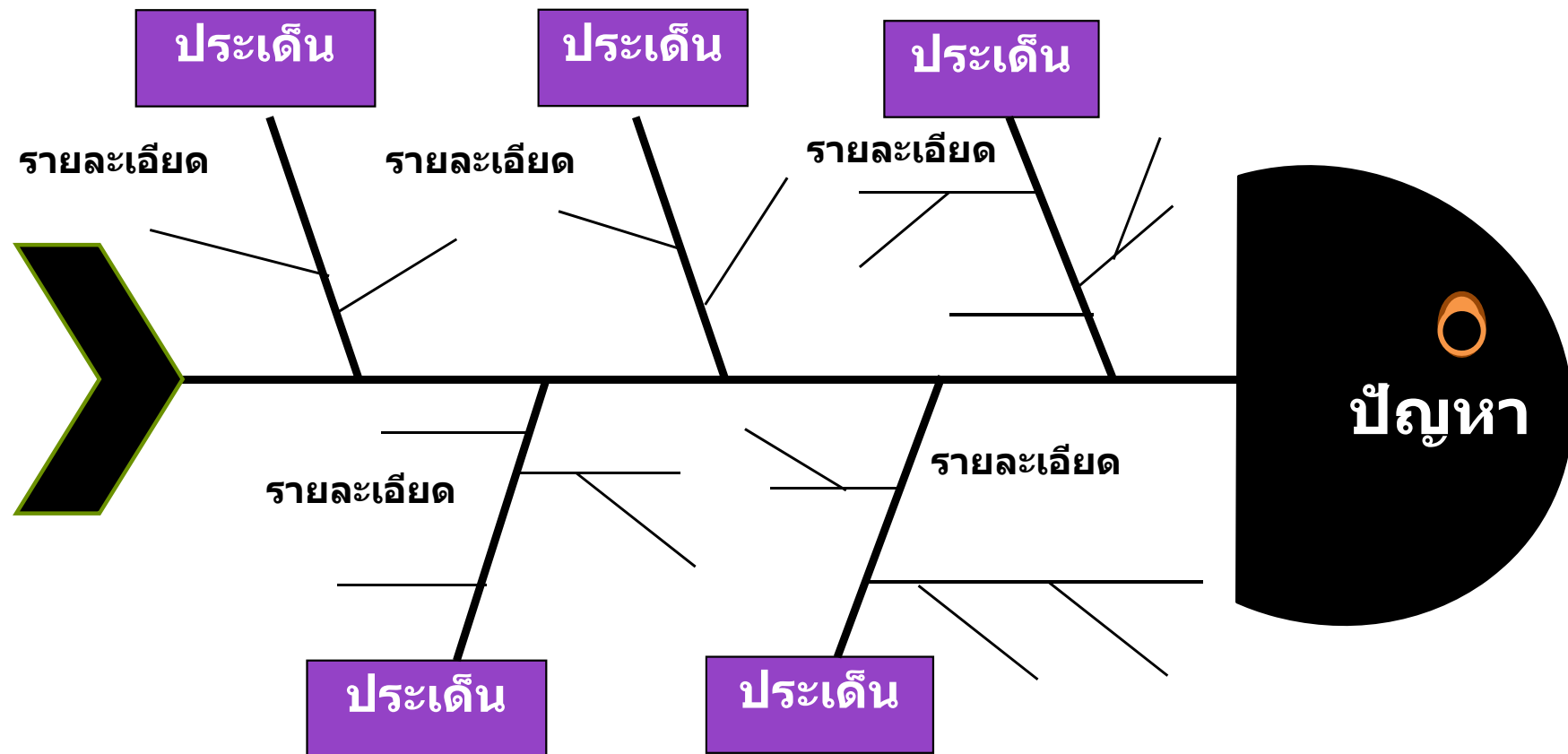
(2) แผนผังต้นไม้ (Tree Diagram): Why-Why Tree

11

(3) แผนผังก้างปลา (วิเคราะห์สาเหตุของปัญหา)

12

2. ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปที่ดิน

13

(1) จากการอ่าน ฟัง วิเคราะห์ ผ่านวิธีการต่างๆ เช่น

- แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นโยบายรัฐบาล นโยบายการวิจัย
- เอกสาร วารสาร งานวิจัยที่ตีพิมพ์
- พบปะพูดคุย หรือ สื่อกับบุคคลอื่น
- การปรึกษาผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญ ผู้บริหาร ในประเด็นที่น่าสนใจ หรือ มีปัญหาที่สร้างผลกระทบในวงกว้างต่อเกษตรกร กระบวนการปฏิรูปที่ดิน และภาคเกษตร
- ข่าวสารจากสื่อมวลชน และบทวิเคราะห์ต่างๆ
- การวิเคราะห์สถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมที่กระทบต่อประชาชน

วิเคราะห์ ผลกระทบของแต่ละประเด็น เคยมีใครทำ ได้อะไร ทำไปถึงไหน ช่องว่างอยู่ตรงไหน ควรทำอะไรต่อ ทำแล้วเกิดประโยชน์อย่างไร

(2) ทำวิจัยซ้ำ เช่น ทำประเด็นเดิม เปลี่ยนพื้นที่

(3) ตั้งโจทย์จากทฤษฎี เพื่อพิสูจน์

2.1 การเริ่มวิจัยจากประเด็นปัญหาการดำเนินงาน ปฎิรูปที่ดิน

14

(1) การวิเคราะห์ปัญหา จากสถานการณ์

- จำแนก แยกแยะ
- ประเมินความเป็นไปได้ในการแก้ไขปัญหา เลือกปัญหา
- วิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับปัญหา

(2) การเลือกหัวข้อ

- ประเด็นชัดเจน (Focus) แคมเปญประเด็น และลึกเชิงวิธีการ
- ความชัดเจนของปัญหาทั้งสภาพปัญหา และขนาดความรุนแรง
- ประโยชน์ที่เกิดจากการแก้ไขปัญหา

ตัวอย่าง ปัญหาหนี้สินของเกษตรกร ปัญหาการขายที่ดิน การใช้ที่ดินผิดระเบียบ การผิदनัดชำระหนี้ กองทุน การไม่ยอมรับนวัตกรรมการผลิตแบบลดต้นทุน การไม่ยอมรับเกษตรยั่งยืน การไม่ยอมรับการเข้าสู่กระบวนการรับรองมาตรฐานการผลิต (GAP / อินทรีย์) ปัญหาแนวเขตที่ดิน ปัญหาออกเอกสารสิทธิ นอกเขต ปัญหาการขยายผลความรู้ของศูนย์เรียนรู้/ปราชญ์ ปัญหาการไม่ใช้ประโยชน์จากอุปกรณ์/ โรงเรือน สนับสนุนโดย ส.ป.ก. ปัญหาผลกระทบจากการขุดลอกหนองบึงธรรมชาติ

2.2 การเริ่มวิจัยจากประเด็นที่สนใจเฉพาะและเกี่ยวข้องกับ เชิงนโยบาย

15

- ศึกษาข้อมูลในประเด็นที่สนใจให้มากที่สุด
- ศึกษาเป้าหมาย และภารกิจ ส.ป.ก. และประเด็นปัญหาทั้งเชิงนโยบาย และปฏิบัติ
- ศึกษานโยบายของรัฐ และแผนพัฒนาฯ ในระดับต่างๆ
- วิเคราะห์ความเชื่อมโยงของประเด็นที่สนใจกับภารกิจ ส.ป.ก. และนโยบาย/แผนงาน
- วิเคราะห์ประโยชน์ที่จะสนับสนุนภารกิจ ส.ป.ก. การขับเคลื่อนนโยบาย/แผนงาน

ตัวอย่าง การจัดที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ร่วม ธนาкарที่ดิน การคุ้มครองที่ดินเพื่อเกษตรกรรม การแย่งยึดที่ดิน การไร้ที่ดินทำกิน การบริหารจัดการที่ดินของรัฐ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การเปิดประชาคมอาเซียน เขตการค้าเสรี การปฏิรูปที่ดินในอนาคต การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น ความมั่นคงด้านอาหาร ฯลฯ

2.2 การวิจัยเพื่อถอดบทเรียน หรือ องค์ความรู้ต้นแบบ

16

- ศึกษาข้อมูลช่องว่างของการรวบรวมความรู้ การถอดองค์ความรู้ว่ายังมีเรื่องใดที่ยังขาดการศึกษา รวบรวม หรือถอดความรู้ เพื่อนำไปขยายผล ในขณะที่หน่วยงาน หรือสังคมยังต้องการใช้ประโยชน์จากความรู้นั้น
- ศึกษาประเภท เจ้าของความรู้ แหล่งความรู้ อย่างกว้างขวางและครอบคลุม โดยสามารถสืบค้นสอบถาม จาก ส.ป.ก.จังหวัด ผู้เชี่ยวชาญ ผู้บริหาร รายงานการปฏิบัติงาน สื่อต่างๆ
- เลือกกรณีศึกษาเพื่อรวบรวม ถอดองค์ความรู้

ตัวอย่าง ความรู้ด้านการจัดที่ดินของ ส.ป.ก. จังหวัด ความรู้ด้านการพัฒนาเกษตรกรรายพื้นที่ การบริหารจัดการกลุ่มเกษตรกร เครือข่ายเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จ เกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในการใช้ประโยชน์ที่ดิน เกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในการทำเกษตรอินทรีย์ กลุ่มเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จด้านการจัดการตลาด ฯลฯ

3. ประเด็นของชุมชนและผู้ใช้งานวิจัย

17

งานวิจัยเชิงปฏิบัติการ

**(1) วิเคราะห์สถานการณ์และปัญหาแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน
หรือผู้เกี่ยวข้อง**

(1.1) การประชุม หรือเวทีชุมชน

(1.2) การพูดคุย

(1.3) การสังเกต หรือ การสัมภาษณ์

(2) สร้างทีมวิจัย พัฒนาโจทย์

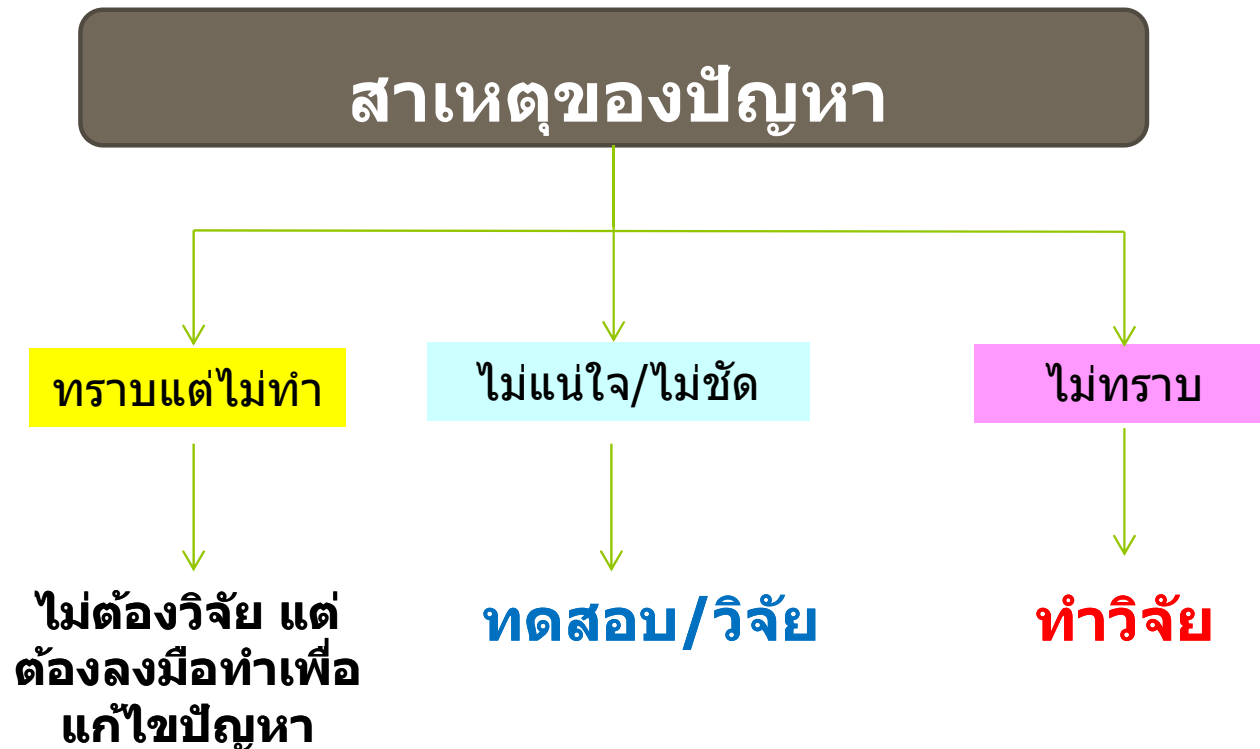
การเลือกประเด็นปัญหาเพื่อ พัฒนาโจทย์วิจัย

หลักการเลือกประเด็นปัญหาเพื่อพัฒนาโจทย์วิจัย

19

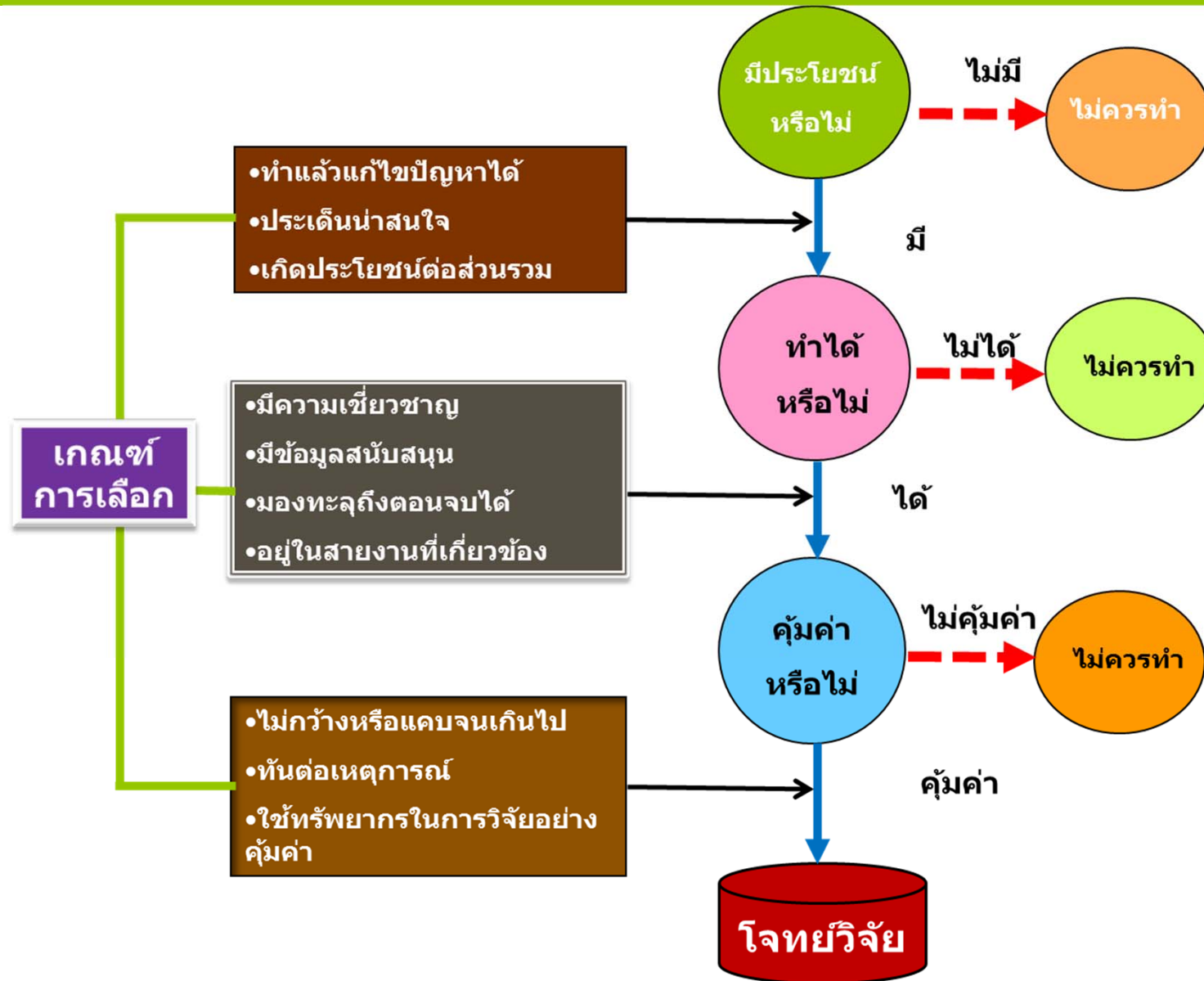
การเลือกประเด็นปัญหา แบ่งเป็น 3 กลุ่มหลัก

- (1) ทราบสาเหตุ แต่ยังไม่แก้ไข ไม่จำเป็นต้องทำวิจัย
- (2) ไม่ทราบสาเหตุที่แน่ชัด เลือกทดสอบ หรือวิจัย
- (3) ไม่ทราบสาเหตุ เลือกมาทำวิจัย

เกณฑ์การเลือกโจทย์วิจัย

20

ตัวอย่าง : การแปลงจากปัญหา-สาเหตุ ไปสู่โจทย์

21

ปัญหา: หนี้สินเกษตรกร

โจทย์ : มาตรการในการแก้ไขปัญหานี้สินของเกษตรกรควรเป็นอย่างไร

โจทย์ย่อย A: สาเหตุของการเกิดหนี้สินเกษตรกรคืออะไร

โจทย์ย่อย B: มาตรการแก้ไขปัญหานี้สินเกษตรกรในปัจจุบันยังขาดประสิทธิภาพเป็นเพราะสาเหตุใด

โจทย์ย่อย C: มาตรการที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหานี้สินควรเป็นอย่างไร

การตั้งชื่อหัวข้อวิจัย หรือชื่อ โครงการวิจัย

หลักการเบื้องต้นการตั้งชื่อหัวข้อวิจัย

23

- สั้น กระชับรัด ชัดเจน เข้าใจง่ายได้ใจความครบ
- ครอบคลุมเนื้อหาที่จะวิจัย
- สื่อความหมาย
- น่าสนใจและทันสมัย
- บอกทิศทางการวิจัย
- ใช้ภาษาเขียน

กำหนดประเด็น และตีกรอบให้แคบ

24

- ❖ คิดชื่อเรื่องไว้ 3-4 หัวข้อ แล้วเลือกที่คิดว่าดีที่สุด 1 หัวข้อ
- ❖ ตีกรอบลงให้แคบ โดยการใช้คำหรือวลียาวชื่อหัวข้อเพื่อให้มีขอบเขตชัดเจน และแคบลง เช่น ระบบประเด็นหรือตัวแปรย่อย ระบบกลุ่มเป้าหมาย หรืออาจจะระบุทิศทางหรือแนวทาง ฯลฯ

ตัวอย่าง

- (1) วิเคราะห์ปรากฏการณ์ต่างๆ แล้วตัดสินใจเลือกประเด็น : เกษตรกรมีหนี้สินมาก
- (2) ระบบกลุ่มเป้าหมาย: เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน
- (3) ระบบระดับ หรือกลุ่มของเกษตรกรหรือสถานที่ : หนี้สินของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินที่เข้าร่วมโครงการ Smart Farmer
- (4) ระบบประเด็นย่อย (ตัวแปร) : มาตรการในการแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินที่เข้าร่วม โครงการ Smart Farmer
- (5) ระบบทิศทางหรือแนวทาง : มาตรการในการแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินที่เข้าร่วมโครงการ Smart Farmer โดยการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตสู่เกษตรยั่งยืน

ทบทวนองค์ประกอบการจัดซื้อหั่วข้อ

25

1. ตัวแปร หรือสิ่งที่จะวิจัย (**Variables=V**) เช่น ความรู้ ความเข้าใจ ความคิดเห็น ทัศนคติ ความต้องการ ความพึงพอใจ การตัดสินใจ การใช้ การสร้าง การประดิษฐ์ การพัฒนา การมีส่วนร่วม มาตรการ แนวทาง ปัจจัย ...ฯลฯ
2. ประชากร/วัตถุสิ่งของ (**Population=P**) เช่น นักเรียน ประชาชน เกษตรกร ชาวสวนยางพารา ฯลฯ
3. ระดับหรือขอบเขตกลุ่มเป้าหมาย (**Target = T**) เช่น กลุ่มเกษตรกร.... เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน เกษตรกรในโครงการ.... พนักงานหน่วยงาน องค์กร เครือข่าย สถาบัน ฯลฯ
4. สถานที่ (**Area=A**) เช่น หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด ภาค หน่วยงาน ฯลฯ
5. อาจจะระบุเวลา (**Time=T**) เช่น เดือน ปี ทศวรรษ ฯลฯ
6. อาจจะระบุทิศทาง (**Direction=D**) เช่น โดยการพัฒนาสู่รูปแบบวนเกษตร, โดยการจัดการด้วยนวัตกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ฯลฯ

ปรับปรุงชื่อหัวข้อวิจัย

26

โครงสร้างเบื้องต้นของการตั้งชื่อเรื่องโครงการวิจัย

V+P+T+A+ (T)+(D)

มาตรการในการแก้ไขปัญหานี้สินของเกษตรกรที่เข้าร่วม
โครงการ Smart Farmer ในปี 2560 ในเขตปฏิรูปที่ดิน
จังหวัดกำแพงเพชร

หลักการเบื้องต้นการตั้งชื่อหัวข้อวิจัย (ต่อ)

27

ตัวอย่าง

- (1) องค์ความรู้ด้านการอนุรักษ์พันธุ์พืชท้องถิ่นของปราชญ์เกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน จังหวัดนครราชสีมา
- (2) สภาพปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาการจัดทำคำของบประมาณประจำปีของเจ้าหน้าที่ ส.ป.ก. จังหวัดภาคกลาง
- (3) พัฒนาการการบริหารจัดการทรัพยากร ดิน น้ำ และป่าไม้ ในประเทศไทย
- (4) ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับการเกษตรแบบผสมผสานของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดสกลนคร
- (5) ศักยภาพของเกษตรกรในการปฏิบัติตามรูปแบบเกษตรผสมผสานกรณีศึกษาเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินภาคเหนือ

ขอบคุณ